

LIETUVOS RESPUBLIKOS ŠVIETIMO IR MOKSLO MINISTERIJA

www.smm.lt

UGDymo plėtotės centras

www.upc.smm.lt

ISBN 978-609-8208-01-6

Parengė – Lina Pečiulienė

Konsultavo – Marija Bareikienė,

Violeta Jonynienė, Egidija Nausėdienė,

Asta Rudienė, Rasa Šavareikaitė

Illustravo – Živilė Šimėnienė

Maketavo – UAB MANIFESTUS

Tiražas – 2000 egz.

2016 m.

LIETUVOS RESPUBLIKOS ŠVIETIMO IR MOKSLO MINISTERIJA

antroji PATARIMAI TĖVELAMS **KALBA** pradinėje mokykloje

I Kodėl mokytis kalbų yra naudinga?

Globalėjančiame pasaulyje vis labiau pabrėžiama kalbų mokėjimo reikšmė. Neabejotinai svarbu yra puikiai mokėti šalies, kurioje gyveni, valstybinę kalbą. Nors anksčiau vyravo gana neigiamas požiūris į ankstyvąjį kalbų mokymąsi, naujausi tyrimai rodo, kad anksti pradėti mokytis kalbų yra naudinga. Vaikai, mokantys daugiau nei vieną kalbą, pasižymi geresniais skaitymo ir apskritai kognityviniais, intelektiniais gebėjimais, geresne atmintimi, todėl vyresnėse klasėse jiems neretai sekasi geriau mokytis. Be to, jiems būdinga jautresnė klausa kalbos garsų įvairovei, todėl gali išmokti antrąją kalbą be akcento. Vėlesniame amžiuje šie vaikai labiau pasitiki savimi ir ateityje lengviau įsidarbina. Stebimas ir teigiamas poveikis gimtajai kalbai, ypač žodynui: ką vaikas išmoksta vienoje kalboje, natūraliai perkelia į kitą. Be to, kalbų mokėjimas plečia žmogaus akiratį, ugdo pasaulėžiūrą, pagarbą ir toleranciją kitiems žmonėms ir kitoms kultūroms, atveria daugiau galimybių keliauti, rinktis studijas kitose šalyse ir t.t. Pagaliau, pats kalbos mokymasis gali tapti puikia šeimos turiningo laisvalaikio leidimo forma.

II Kada vaikams geriausia pradėti mokytis antrosios kalbos?

Vaikai kitų kalbų paprastai mokosi tokiu būdu, koku išmoko savo gimtąją kalbą – tai yra natūraliai, nesąmoningai ją perimdami iš kalbinės aplinkos, komunikacinių situacijų (mokant kalbų tai vadinama „panardinimo“ metodu). Manoma, kad efektyviausias antrosios kalbos mokymosi periodas baigiasi maždaug 10–12 metais, todėl svarbu, kad vaikas antrosios kalbos pradėtų mokytis bent pradinėse klasėse, jeigu jos nesimokė anksčiau. Nors vyresnieji vaikai ir suaugusieji kalbų išmokti natūraliu būdu taip pat gali, vaikams iki 10–12 metų tai sekasi daug lengviau. Tyrimai rodo, kad kuo anksčiau ir svarbiausia, tinkamu būdu, vaikai ima mokytis naujų kalbų, tuo greičiau ir geriau jas išmoksta nepakenkdami savo gimtajai kalbai.

III Kaip 6–11 metų vaikai mokosi naujų kalbų?

Kaip greit vaikui pavyks pasiekti pageidaujamą kalbos vartojimo lygį, priklauso nuo įvairių priežasčių.

Pirmiausia įtakos turės bendrieji pažintiniai, intelektiniai paties besimokančiojo gebėjimai, įgimtas kalbų mokymosi potencialas, gimtosios kalbos gebėjimai (ypač žodyno gausa, išlavėjusi foneminė klausa¹), taip pat bendras vaiko raidos lygis, net vaiko

¹ Foneminė klausa – vaiko gebėjimas skirti kalbos garsų požymius (pvz., balsių ilgį, priebalsių duslumą ar skardumą ir pan.), sparčiausiai lavėjanti dar ikimokykliniame amžiuje. Prasta foneminė klausa yra gana paplitęs sutrikimas, nesusijęs su vaiko intelektiniais gebėjimais, kurie gali būti puikūs. Gerą foneminę klausą turintys vaikai sėkmingiau mokosi rašyti ir skaityti, geriau suvokia kitų kalbų garsus. Kuo vyresnis vaikas, tuo sunkiau lavinti jo foneminę klausą.

charakterio savybės (drąsesni, lengviau bendraujantys vaikai kalbų mokosi greičiau).

Antras svarbus veiksnys – turtinga kalbinė aplinka. Mokantis naujos kalbos, svarbu būti aplinkoje, kur ji vartojama. Vaikai, augantys ar besiuogdantys turtingoje kalbinėje aplinkoje, kalbos išmoks daug greičiau. Turtinga kalbine aplinka galime vadinti tokią aplinką, kurioje norimos išmokti kalbos yra daug (vaikas nuolat girdi, mato (rašytinė forma) ir turi galimybę bendrauti kalba, kurios mokosi), o kalba kurios mokomasi yra taisyklinga, turtinga (išplėtoti sakiniai, platus žodynas ir pan.).

Trečias veiksnys – kalbos mokymo(si) metodika. Vis dar dažnai manoma, kad naujos kalbos mokytis reikia mokantis žodžių ir įsimenant gramatikos taisykles, tačiau naujausi tyrimai rodo, kad kalbos mokymasis yra sudėtingesnis procesas ir vyksta keliais lygmenimis, todėl toks – tradicinis – mokymasis ir pasyvi, „tyli“ klasė yra neefektyvūs. 6–11 metų vaikas dar nėra pasirengęs mokytis gramatikos taisyklių, jam geriausiai sekasi įsiminti tai, kas siejama su asmeniniu patyrimu, o kalbos mokytis – aktyviai veikiant, bendraujant, vartojant kalbą.

Efektyviausias, kaip minėta, yra „panardinimo“ į kalbą metodas. Mokantis kalbos šiuo būdu, pereinami keli etapai:

- Pirmiausia vaikas pratinasi prie naujos kalbos skambesio, mokosi suprasti atskirus posakius (pavyzdžiui, paprašytas supranta prašymą ir reaguoja – tarkime, uždaro duris).
- Ilgainiui vaikas vis geriau supranta naująją kalbą ir tik supratimui pasiekus tam tikrą lygį bando reaguoti – atsakyti bent vienu žodžiu (pavyzdžiui, *gerai, labas*).
- Vėliau stengiamasi pakomentuoti, kalbėti kiek ilgesniais sakiniais. Šiame etape daroma daug klaidų, bet svarbu suvokti, kad tai yra natūralu. Vaikas epizodiškai net gali painioti kalbas.
- Tolesniame etape vaikas bando kalbėti antrąja kalba (dar daro daug klaidų), tačiau jau galima jį suprasti.
- Vėliau vaikas pasiekia aukščiausią jo amžių atitinkantį kalbos lygį: gana laisvai ir beveik be klaidų vartoja antrąją kalbą.

Svarbu suvokti, kad etapai negali būti peršokami, klaidos ir kalbų painiojimas natūralūs, todėl tai, kad vaikas dar tyli ir / ar painioja kalbas, nereiškia, kad jis nesimoko arba mokosi prastai.

Kaip greitai vaikas išmoks antrosios kalbos, priklauso nuo jos panašumo į vaiko gimtąją kalbą: kuo artoji kalba panašesnė į gimtąją garsais, žodžiais, raidėmis, gramatine ir sakinių struktūra, tuo lengviau ją išmokti. Tarkime, latvis lietuvių kalbos dėl šių kalbų giminingumo išmoks nepalyginamai greičiau nei, pavyzdžiui, arabas.

Taip pat svarbu suprasti, kad pirmiausia vaikas mokosi suprasti ir kalbėti, tik vėliau skaityti ir rašyti. Savarankiškas rašymas yra sunkiausiai įvaldomas įgūdis.

IV Kaip vaikai mokosi kalbų pradinėse klasėse?

Nuo 2017 metų rugsėjo 1 d. visose Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklose lietuvių kalbos bus mokoma pagal vieną Lietuvių kalbos bendrąją programą. Tai, viena vertus, pareikalaus didesnių tautinių mažumų mokyklų mokytojų ir mokinių pastangų, tačiau, kita vertus, – pasiekę tą patį kalbinį lygmenį mokiniai turės daugiau galimybių pasirinkti mokyklą, įgyti aukštąjį išsilavinimą Lietuvoje, pasirinkti profesiją ir gauti darbo vietą, kurioje reikalingas nepriekaištingas valstybinės kalbos mokėjimas. Tad kaip to pasiekti?

Programa numato labai lanksčias pasiekimų ribas, todėl kitakalbiai vaikai lietuvių kalbos gali mokytis savo tempu, o vienodų lietuvių kalbos pasiekimų iš visų mokyklų moksleivių tikimasi tik baigiant mokyklą. Todėl svarbu, kiek mokykla ir mokytojai yra pasirengę padėti kiekvienam vaikui sėkmingai nukeliauti šį kelią, nes ne vien kalbos mokymosi valandos užtikrina vienodas mokymosi galimybes.

Kaip jau buvo minėta, mokantis antros kalbos yra labai svarbūs metodai, nuostatos, kalbinė aplinka. Mokyklose tautinių mažumų kalba, kaip ir mokyklose, kuriose visa ugdymo programa vykdoma lietuvių kalba, lietuvių kalbos mokomasi pasitelkiant visą

mokyklos ugdomąją aplinką. Kalbos mokomasi ne tik per lietuvių kalbos pamokas, bet vaikams dalyvaujant neformaliojo ugdymo veiklose, klausant mokytojo pasiūlytų lietuviškų dainelių, pasakų, žaidžiant žaidimus, dalyvaujant renginiuose lietuvių kalba ir pan. Nacionaliniai teisės aktai numato, kad lietuvių kalbos tautinių mažumų mokyklose pradinėse klasėse mokoma integruotai, t. y. dalis kitų ugdymųjų dalykų temų (pavyzdžiui, pasaulio pažinimo temos, susijusios su Lietuvos kultūra, istorija, geografija) turėtų būti mokoma lietuvių kalba. Mokytojas, kurdamas savo klasės ugdymo turinį, gali pasirinkti kokias temas ir kaip integruoti, parinkti pačius tinkamiausius būdus ir priemones, atsižvelgdamas į savo klasės mokinių gebėjimus, kalbos pasiekimus ir patirtį. Siekiant ugdymo kokybės, mokyklos taip pat turi galimybę panaudoti neformaliojo ugdymo laiką.

V Kaip padėti mokytis kalbos šeimoje, namuose?

Prieš pradėdant lankyti mokyklą

Jeigu jūsų šeimoje ir jos aplinkoje lietuvių kalbos vartojama mažai, kuo anksčiau stenkitės suteikti vaikui progą klausytis lietuvių kalbos, ja bendrauti su kitais ir taip natūraliai jos mokytis. Jeigu vaikas nelankė darželio, rekomenduojama rinktis priešmokyklinio ugdymo grupę, kurioje ugdymas vyksta norima išmokti kalba. Tai ypač svarbu, jeigu vaikas ugdymo įstaigoje praleis tik pusę dienos. Jeigu vaikas grupėje praleis visą dieną, patartina išbandyti dvikalbystės principu veikiančią ugdymą, t.y. kai vienas iš grupėje dirbančių pedagogų kalba tik lietuvių kalba, arba ugdymas lietuvių kalba vyksta tam tikrą dienos / savaitės dalį.

Dažnai tėvai nerimauja, nes patys nepakankamai gerai moka antrąją kalbą, kurios ketina mokytis jų vaikas. Vis dėlto, net esant tokiai situacijai, galima padėti vaikams mokytis kalbų.

Kalbos mokymosi ištekliai

Tėvai gali parūpinti priemonių, skirtų savarankiškam kalbos mokymuisi, pavyzdžiui, įvairios **literatūros**, atitinkančios vaiko pomėgius ir kalbinį lygmenį (komiksai, iliustruotos enciklopedijos, žinyrai puikiai tiks pradedančiam mokytis kalbos pradinukui). Naudingos ir tos knygos, kurios vaikui prieinamos ir jo gimtąja kalba (pavyzdžiui, H. K. Anderseno, A. Lindgren, Brolių Grimų ir kitų žinomų autorių kūriniai yra išversti į daugelį pasaulio kalbų). Nemažai tinkamų leidinių yra bibliotekose, be to, galima patiems kurti savo žodžių knygeles, plakatus, korteles, panaudojant reklaminę ar kt. spaudą. Galima įsigyti literatūra keistis su draugais. Žodžių mokomasi tik kontekste, prasmingai juos siejant su vaiko veikla, pavyzdžiui, sudarant pirminių sąrašą ir pan.

Vaikams patinka animaciniai ir meniniai **filmai**, kita **vaizdo medžiaga**. Dauguma vaikų labai mėgsta muziką, dainas, išmaniosioms priemonėms ar kompiuteriams skirtus žaidimus. Tinkamai parinktos ir naudojamos šios priemonės taip pat ugdys vaiko kalbą. Vaikai mėgsta ir garso įrašus. Profesionaliai skaitomų pasakų ir dainų galima nesunkiai įsigyti bet kuriame knygyne, rasti laisvai prieinamų (legalių) internete ar net įrašyti patiems (vaikas mielai klausys lietuvių senelių, artimųjų, draugų, o gal net mokytojos skaitomų pasakų, o gal net pats panorės įrašyti sekamą, pasakojamą ar skaitomą tekstą ir juo pasidalinti su draugais, mokytoja ar jumis).

Kalbos mokytis padės ir lietuvių kalba vykstantys kultūriniai renginiai, teatras. Padėkite vaikams susirasti lietuvių **draugų**, pavyzdžiui, kryptingai parinkdami popamokinę, papildomą veiklą, kurioje daug bendravimo (grupėmis ar poromis), nes gyvas bendravimas labai padeda mokytis kalbų. Net trumpalaikė veikla, pavyzdžiui, stovykla, padės patobulinti kalbą, nes vaikai kalbos išmoksta tik tada, kai turi galimybę ją vartoti.

Kaip minėta, vaiką galima prašyti tapti jūsų **mokytoju**. Stengdamasis kiekvieną dieną jus pamokyti bent keletu žodžių, vaikas juos ir pats daug geriau įsimins. Prašykite vaiko jums papasakoti gimtąją kalbą, ką jis perskaitė lietuvių kalba, aptarkite tai, užduokite klausimų (vaikas geriau įsimins skaitytą tekstą, gerės teksto suvokimas, bus plėtojami ir gimtosios kalbos įgūdžiai).

Smagiu žaidimu, lavinančiu taisyklingą tartį, gali tapti **kalbos atpažinimo funkcija**, kurią turi visi naujesni išmanieji įrenginiai.

Svarbu skatinti ir palaikyti vaiko norą komunikuoti **rašytine** forma ir išnaudoti visas tam tinkamas progas: parašyti SMS žinutę, elektroninį laišką, atviruką ir pan. Ypač vaikus motyvuoja rašymas **nejprasta forma ar priemonėmis**: kompiuteriu, pirštu lietimui jautriame ekrane (mobilieji, planšetės su specialiomis funkcijomis arba programėlėmis, atpažįstantys rašytines raides ir paverčiantys jas spausdintinėmis), lengvai valomose įvairiose lentose ir paviršiuose (kreida, vandeniui, smėliui, specialiaisiais rašikliais).

Palaikymas, skatinimas

Tikslingas kalbos mokymasis (kai atliekamos nurodytos užduotys, sąmoningai mokomasi žodžių) nėra lengvas, tačiau sunkumus padeda įveikti pozityvios nuostatos, sėkmės jausmas. Todėl būtinai raskite progų pasidžiaugti vaiko pasiekimais, labiau kreipkite dėmesį į tai, kas vaikui sekasi, o ne kas nesiseka. Jeigu tokio greito rezultato, kokio tikėjosi tėvai ar pedagogai, nėra, reikia vertinti vaiko įdėtas pastangas ir bent menkiausią pažangą, nes motyvuotas mokytis mokinys anksčiau ar vėliau vis tiek pasieks pageidaujamą lygį ir išsaugos pasitikėjimą savimi.

Mokymosi sąlygos

Svarbu, kad tėvai sudarytų palankias sąlygas vaikui ugdytis namuose, padėtų tinkamai planuoti laiką, skirtą ugdymuisi. Pradinukams, ypač pirmųjų klasių, dar trūksta laiko planavimo, mokymosi mokytis ir savarankiškumo įgūdžių, todėl svarbu, kad tėvai įrengtų patogią darbo vietą, pasirūpintų tinkama vaiko mityba, poilsio ir aktyvios veiklos režimu, palaikytų vaiką, suteiktų pagalbą, iškilus sunkumams (padėtų patys arba surastų padėjėją iš šalies).

Gimtoji kalba taip pat svarbi

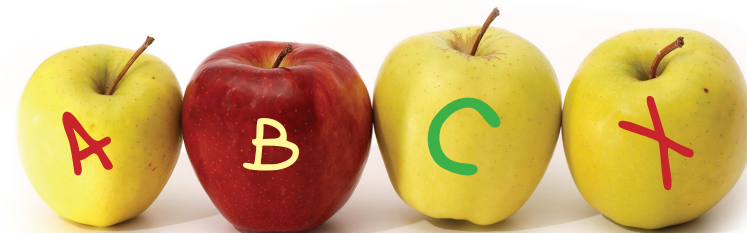
Svarbu ugdyti ir vaiko gimtąją kalbą, kuri tampa kitos kalbos mokymosi pagrindu. Paprasčiausias būdas plėtoti vaiko gimtąją kalbą – skaityti šia kalba pasakas, žiūrėti spektaklius, filmus, dainuoti dainas, nes bendraudami tik buityje mes apsiribojame gana

siauru žodynu ir paprastesnės gramatinės konstrukcijos sakiniais. Jeigu vaiko gimtoji kalba bus tik buitinio lygmens – jam sunkiau seksis suprasti kitos kalbos sudėtingesnius tekstus. Tačiau skurdesnė gimtoji kalba nebūtinai bus kliūtis mokytis antrosios kalbos. Daug bendraujant su vaiku jo gimtąja kalba, kitos kalbos mokymasis skatins ir gimtosios kalbos raidą, tik, neturint galimybės turtinti gimtąją kalbą, ją gali užgožti antroji kalba, nes vaikui vis dažniau pritrūks gimtosios kalbos žodžių sudėtingesniems reiškiniams apibūdinti.

Tėvai, ypač patys gerai mokantys lietuvių kalbą, siekdami padėti greičiau išmokti lietuvių kalbą, kartais su vaiku ima kalbėti tik lietuviškai, tačiau vaikas į tokius pokyčius gali reaguoti ir neigiamai, ypač jeigu anksčiau šeimoje šia kalba su juo nebuvo bendraujama. Neigiamų nuostatų reikia vengti, nes nuostatos turi stiprų poveikį kalbos mokymuisi. Geriausia, kad kiekvienas iš tėvų su vaiku nuo mažens bendrautų tik savo gimtąja kalba ir taip padėtų ne tik išvengti kalbinės painiavos, bet ir suteiktų vaikui galimybę kokybiškai mokėti net keletą kalbų. Tik retais atvejais, vaikams turintiems sunkesnę raidos sutrikimą, kelių kalbų mokymasis gali būti nerekomenduojamas.

Svarbu nepersistengti.

Jeigu tėvai kitos, ne gimtosios kalbos nemoka gerai, mokymą reikia patikėti specialistams, nes netinkamai tariami garsai, žodžiai, sakinių struktūra ir kirčiavimas gali labiau pakenkti nei padėti. Tokiu atveju geriau tėvams antrosios kalbos mokytis drauge su vaiku, nes taip parodomas ne tik teigiamas požiūris į kalbą, kurios mokomasi, bet į mokymąsi bendrai. Norėdami pamokyti šeimos narius, vaikai jausis svarbūs, geriau įvaldys tai, ko mokė kitus, gal net praleis daugiau laiko su šeima, o tai dar labiau didins jų mokymosi motyvaciją.

VI Tėvų ir pedagogų bendradarbiavimo svarba mokantis antrosios kalbos

Rengiantis į mokyklą, pravartu pasidomėti, kaip mokykla užtikrins kitakalbių kalbinio ugdymo individualizavimą, ar bus galimybė mokykloje gauti logopedo konsultacijų (ir vaiko gimtąja kalba²), kokią patirtį ugdant kitakalbius vaikus turi būsima vaiko mokytoja, kiek kitakalbių paprastai būna klasėje. Išankstinis apsilankymas mokykloje padės suprasti, kaip mokykla pasirengusi priimti jūsų vaiką. Mokyklos, kuriose ugdymas vyksta lietuvių kalba ir yra daugiau tautinių mažumų vaikų, gali lietuvių kalbos mokytis pogrupiais, kitose mokyklose šiems vaikams padeda mokytojo padėjėjas – taip užtikrinama geresnė kitakalbių vaikų lietuvių kalbos mokymo kokybė.

Tyrimai rodo, kad geriausių rezultatų pasiekia tie mokiniai, kurių tėvai ir mokytojai bendradarbiauja. Nors mokytojas turėtų būti šio bendradarbiavimo iniciatorius, jūs labai padėtumėt mokytojui parodydami iniciatyvą. Visų pirma galite papasakoti, kokią antros kalbos mokymosi patirtį turi vaikas (kokį darželį lankė, kokios antros kalbos mokymosi galimybės namie, kokias kalbas moka, mokėsi, kaip sekėsi, koks vaiko požiūris į kalbos mokymąsi), kokie jūsų lūkesčiai ir baimės.

Jeigu pasirinkote mokyklą, kurioje ugdymas vyksta lietuvių kalba, mokytoja patars, kaip padėti vaikui mokytis namuose. Papildomai dirbdamas vaikas greičiau pasieks reikiamą kalbos lygį. Mokytojai jums gali patarti, kur gauti medžiagos ir priemonių, kurios padėtų mokantis lietuvių kalbos: kokias išmaniąsias programėles ar interneto svetaines naudoti, kokią literatūrą skaityti ir pan.

Geriau pažindamas jūsų šeimos kultūrą, mokytojas lengviau sukurs pozityvų santykį su vaiku, geriau jį supras.

Turėtumėte žinoti, kad efektyviausiai vaikas mokysis, jeigu klasėje bus daug darbo

² Jeigu vaikas daro tarties klaidų, pirmiausia koreguojama jo tartis gimtąja kalba, tik vėliau rūpinamasi antrosios kalbos tarties klaidų korekcija. Tarties koregavimo pratybas geriau patikėti specialistams, joku būdu nekritikuoti vaiko, priešingai – svarbu pastebėti vaiko dedamas pastangas ir džiaugtis net menkiausia pažanga.

grupėse, poromis, jei vaikas bendraus ir bendradarbiaus antrąja kalba. Atkreipkite dėmesį, ar klasėje gausu užrašų, plakatų ir kitos vaizdinės medžiagos su lietuviškais žodžiais, ar yra bibliotekėlė ar skaitymo kampelis. Jei nėra, galite inicijuoti klasės bibliotekėlės kaupimą. Klasėje, kurioje yra daugiau vaikams skirtų knygų, ugdymas(is) vyksta daug sėkmingiau.

Svarbu, kad jūsų vaikas sėdėtų arti mokytojo – taip jam greičiau bus suteikta pagalba, vaikas, girdėdamas ir matydamas, kaip mokytojas kalba, geriau jį supras ir išmoks pats kalbėti.

Vaikui, ypač pradedančiam mokytis lietuvių kalbos, gali iškilti sunkumų dėl kita kalba pateikiamų užduočių aprašymų. Bendradarbiaujant su pedagogu ir mokykla, galima rasti sprendimų, kaip padėti vaikui suprasti, pavyzdžiui, matematikos, pasaulio pažinimo ir kt. užduotis. Jeigu vaikas tik pradeda mokytis antros kalbos, užduotis geriausia jam aiškinti gimtąja kalba, o prie kitos kalbos pereiti palaipsniui.

